

(başlanğıcı ötən sayımızda)

Əgər biz özümüz ətrafımızdakı belə talançı və hiyləgəradamlara inanmasaq, əlimizdə-qolumuzda olanı verməsək, onlar üçün varlanıb- harınlamağa şərait yaratmasaq, onların səviyyəsinə düşməsək, özləri bizdən üz döndərəcəklər.

Siz niyə cani-könlüdən bu keyfiyyətdə olan xalqa sarı gedirsiniz? Məgər biz belə bir xalq idik?

1891

Altıncı söz

Belə bir qazax atalar sözü var: "Uğurun əzəli birlik, firavanlığın əzəli dirilikdir". Lakin birliyin harada olduğunu, həmrəyliyin necə olmasını qazax bilmir. Onun fikrincə at ortağ, süfrə ortağ, geyim ortağ, mal-dövlət ortağ olarsa, bu birlik deməkdir. Belə olan tərzdə, o var-dövlətin nə yararı, gədəliğin nə zərəri? Öz əqrabanla bölüşmədiyin ruzi, mal-dövlətin nə xeyri? Yox, onu bil ki, birlik ağılla, mal-dövlətlə ölçülmür. Varını versən atası başqa, dini başqa, yurdu başqa kim olsa şirmiklənib səninlə birlik - ittifaq yaradıb dost olacaq! Birlik var-dövlətə satılanda mənəviyyətin – əxlaqın pozulması başlayır. İki qardaşın əgər biri o birisindən ayrı yaşasa, hər kəs öz gücünə arxayın olsa, öz nəsilbərini ayrılıqda Tanrıdan diləsələr, o zaman təklənəcəklər. Bil ki, həтта qardaşlığın da təməli məhribanlıqda, dürüstlükdədir. Ayrı yaşayan qardaşlar Tanrını da unudar, Tanrını unudan kimi bir-birinə xor baxacaqlar; sonra biri digərindən küsəcək, daha sonra bir-birinə böhtan atacaq, yalan da-nışib, hiyləgərlik edəcək. Bunun harası birlik, qardaşlıq oldu?

"Firavanlığın əzəli dirilik", – deyib hansı güzərandan danışırısan? Məgər sən təkəə ona görə yaşayırsan ki, can bədənə çıxmasın? Canı bədənə daşıyan it də var. Təkəə öz canı üçün çalışsanlar, ölüm gələndə onun qarşısında aciz qalırlar, axirət dünyasına da düşməni kimi baxırlar. Tənbəl adamlar canını işdən qurtarmaq üçün qaçır, hoppanır-düşür, tənbəllik azarı ilə işləmək istəmir, zəhmətlə əldə edilən can rahatlığının düşməninə çevrilir. Belə yerdə dirilik olmaz. Könlü şad olan adamın ağılı da işıqlı olar. Əgər qəlbin ölüdürsə, yaşamağında nə anlam? Əgər deyilən söz sənə təsir etmirsə, halal zəhmətlə qazana bilmirsənsə, onda niyə yaşayırsan?

Həm tənbəl, həm yalançı, Hazıra nazir olar. Alır-həya gözləməz, Göbəyi piy bağlayar.

Ömrü belə yaşayacaqsansa, özünü ölü say. Belə ömür sürən insanlara kəfən də haramdır.

1891

Yeddinci söz

Bir uşaq dünyaya gələndən sonra, valideynin iki əsas qayğısı olur: birincisi, onu yedirib-ıçır, yatırımaq. Bu yaşamağa can atan vü-cud üçün çox əsas şərt-dir; əgər bəslənməkdə hər hansı bir kəsir olarsa, o bədənəki ruh da normal inkişaf etməyəcək. Bu qayğı qədərincə olursa, uşaq böyüyüb, qüvvətlənir. İkinci şərt isə körpənin biliklərə can atmasıdır. Körpənin hər zaman parıldayan əşyalarla həvəslə olur, onları əlinə alıb, ağzına aparır, dadına baxır, balaca əlləri ilə üzünə yapıdır. Tütək-zurna səsi eşidəndə diksinir, böyükklərin səsinə, gülüşünə,

bağırtısına dodaq büzür, ağlayır, həyətdə it hürəndə, mal-heyvan mələyəndə, öncə gülsə də, ağlasa da, sonra "o nədir", "bu nədir", "o niyə belə etdi?" kimi sualları ilə gördüyü, eşitdiyi hər şey haqqında bilgi toplamaq istəyir. Bu istəklər uşağın canından gəlir: məqsədi bilmək, görmək, öyrənməkdir.

İnsan doğulduğu gündən dünyanın görünən və görünməyən tərəflərinin sirrinə vəqif olmaq istəyir. Gördüklərinin sirrini öyrənməyə can atmayan insan, kamill insan ola bilməz. Cahil in-

gözəlliklərə kor etdik, ruhumuzu aldatdıq. Ancaq gözle gördüyümüzün batininə varmadıq, daxili gözəlliklərin sirrindən xəbərimiz olmadı. Böyük məsləhətini qulaqardına vurub: "Öz bildiyim özümə bəsdir!" - dedik. "Sən öz bildiyini elə, mən də öz ağımla yaşayacağam", "Sənin ağılla varlı olunca, öz ağılla kasıb olaram", - deyib hamıdan geri qaldıq. Nə yazıq ki, o verilən öyüdlərin mənasını anlamadıq.

Ürəkdə atəş, könlüdə inam qalmayıb. Ancaq gözümüzlə görüb, gördüyümüzün mənə dərin-

yurub-çağırsın. Elə bilirsiniz, onlar sizin dediyinizi eşidəcək? – Eşidin, ancaq inanmayın. Onların başı öz işlərinə qarışib; bu dəqiqə bilmirlər ki, ağalarının qabağında özlərini necə təmizə çıxarsınlar, özündən yuxarıdakı oğrudan özlərini necə qorusunlar, təlatümə gələn xalqdan necə qorunsunlar və bir də, bu qədər qarışıqlığın içində öz mənfəətlərini də əldən verməsinlər?.. Nə eləsələr də gözləri doymur ki, doymur.

Varlılar elə bilir, hər şey mal-dövlətin üstündə bərqərar olub,

sıb, binəva adam-larına, yaxınlaşib onlara da nəşə desən, dəyəcək ki, sən verdiyin öyüd-nəsihəti, elmi nə ələyirəm? Əgər o dediklərin kəndxudanın, bəyin, oğrunun ağlına batmırsa, mənim nəyimə gərəkdir?

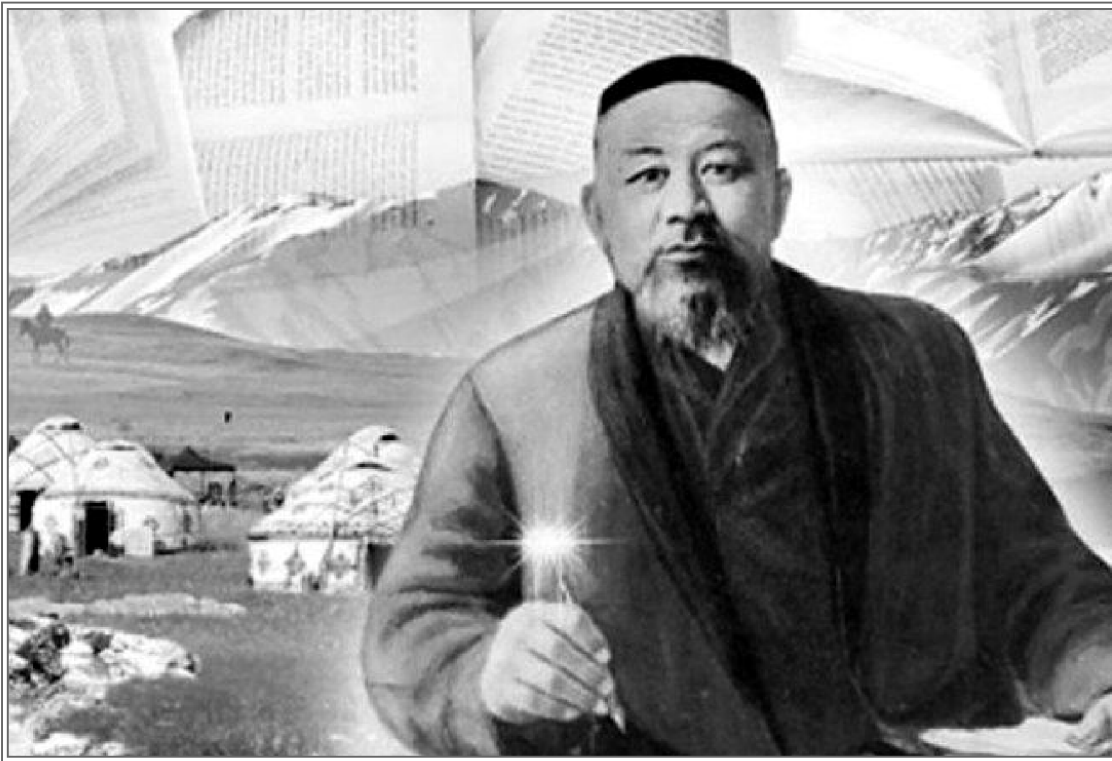
"Sözünü bizə deyil, get, böyüklərə de!" – söyləyəcəklər.

Bizim zamanəmizdə elm-bilik nə varlıya, nə də kasıba gərəkdir deyilmiş!!

1891

Doqquzuncu söz

Qazaxistanın Qütb ulduzu - Abay

Mən qazaxam. Qazaxları bəyanıram, ya bəyanmıram? – Əgər bəyanırdımsə o zaman onların davranışlarını bəyanərdim; yaxud da xasiyyətlərində ürayayətli bir nişanə görüb sevinər, təsəlli tapardım. Onların ömək davranışlarından zövq alıb, işıqlı gələcəklərinə ümid edərdim.

Bütün adətlərimizi, ənənələrimizi itiriblər... Hərdən fikirləşirəm ki, gərəkdir heç öncədən məclislərinə gedib, süfrələrində əyləşməzdim, sözümlü-sirrimi danışmazdım, məsləhətləşməzdim, işləri ilə maraqlanmazdım, "Nə var, nə yox?" - deyib ovqatlarını xəbər almazdım. Bunlar olmasa idi, indi mən də rahat olardım. Və onların köçündən ayrılıb gərdədim. Belə baxıram, bunların dəyişməyinə ümid yoxdur, öyrənəcəklər deyər bir gözləntim də yoxdur. Bu dediklərimin heç biri bunlarda yoxdur. Bu necə olur axı? – Yəni, bunlardan heç birinə arxa çevirib, söykənmək olmazmış?!

Özüm diri olsam da, diri sayılmıram. Heç bilmirəm, insanlardan doymuşam, yoxsa özüm-özümdən doymuşam: ya da, bunun bir başqa səbəbi var? Üzdən canlı görünəndə, içəridən ölüyəm. Hirsənsəm də, qəzəbimi boğuram. Gülsəm də, ürəkəndən gülmürəm, söylədiklərim sanki öz sözüm deyil – gülüşüm özümünkü olmadığı kimi... Nəyim varsa, heç biri mənim deyil. Mən gəncliyimdən qazaxları çox sevdirdim, onlara inanardım. Heç vaxt düşünməzdim ki, nə vaxtsa, onlardan üz döndərəcəyəm. İnsanlarımızı tanıyandan sonra isə bütün ümidlərim qırıldı. Ayrılıb getmək istəyəndə baxdım, daha öncəki gücüm-taqətim qalmayıb, bu yaşımda doğma yurdu atıb hara gedim, kimə sığınım? Ona görə də sinəmin altında bir boşluq var. Hərdən də fikirləşirəm, elə - belə yaxşıdır, öləndə: "Heyif, əzizlərim başsız qaldı", - deyib, gözlərim arxada qalmıyacaq. Rahatca ayaqlarımı uzadıb, bu dünyadan köçəcəyəm.

1892

Onuncu söz

Övladı olmayanlar Tanrıdan övlad diləyir. Tanrı vermək istəmədiyi övladı neyləyəcəksən? "Öləndə yurdumda qalsın", – deyirsən, "qocalanda bizə həyan olsun, öləndən sonra qəbrimizin üstündə dua oxusun", -deyirsən. Elə buna görəm?

(davamı gələn sayımızda)

**Azərbaycan türkcəsinə
uyğunlaşdıran:
Aida EYVAZLI
GÖYTÜRK**

Biri muxtar, biri bəydir. Onlardan ağıl öyrənənə, nəsihət alana bir dəyən gərəkdir ki, ay kişi, onların ağılı olsa, o vəzifələrdə oturmazlar. Onların özləri nədir ki, indi durub bizə gün ağlasınlar? Lap elə özlərini bir ağ günə çıxarıblar ki, xalqı da çıxarsınlar? Onlar bu vəzifədə ona görə oturub ki, əlinin altındakıları buyurub-çağırsın. Elə bilirsiniz, onlar sizin dediyinizi eşidəcək? – Eşidin, ancaq inanmayın. Onların başı öz işlərinə qarışib; bu dəqiqə bilmirlər ki, ağaların qabağında özlərini necə təmizə çıxarsınlar, özündən yuxarıdakı oğrudan özlərini necə qorusunlar, təlatümə gələn xalqdan necə qorunsunlar və bir də, bu qədər qarışıqlığın içində öz mənfəətlərini də əldən verməsinlər?.. Nə eləsələr də gözləri doymur ki, doymur.

sanın qəlbi heyvandan fərqlən-məz. Dünyanın əzəlindən Tanrı insanı heyvandan ruh ilə ayırdı; lakin biz yetkinləşdikcə, yaşla-dıqca, artıq uşaq ikən verdiyimiz "bu nədir", "o nədir" suallarını unudur, əlimizdəki əşyaları ağzımıza aparıb, özümüzə sürtmürük. Əfsuslar olsun ki, böyü-yüb özümüzü ağıllı sanandan sonra, heç elmin yolunda irəliləyənlərin də ardınca getmirik.

Biz gərəkdir ki, hər gün ruhumuzu təzələmək üçün maraqlı dünyamızı genişləndirək, elmimizi, biliklərimizi artırmaq. Biz hər gün anlamalıyıq ki, ruhun rahatlığı can rahatlığından daha gözəldir. Can ruha baş əyməlidir.

Biz isə belə etmirik. Biz qara qarğalar kimi qarıldadıq və cinli arvadlar kimi qışqırdıq, aulun içindəki peyinlikdən qırağa çıxma bilmədik. Sən demə, ancaq uşaq olanda canımızın dəyərini bildik, nəşə öyrəndik... Yaşlandıqca və bərkidikcə ruhumuzu bədənimizə təslim etdik, heç nəyə könlü-xoşluğu ilə baxmadıq, gözümüzü

liyinə varınqsa, o zaman heyvandan fərquy nədir? Uşaq vaxtı daha ağıllı idik. Biz bilsək də, bilməsək də: "sonra öyrənib - biləcək" – deyən adamların övladıdır. Ona görə indi heyvandan da pisik. Heyvan heyvandır, məqsədsiz yaşayır.

Nadanlığımızdandır ki, bizə verilən öyüdlərin dəyərini anlamayıb, boş-boşuna mübahisə edirik, yanlış bildiyimizi dədəmizə də vermirik...

1891

Səkkizinci söz

Kimse bizim dediklərimizi öyrənəcəkmə, nəsihətlərimizə əməl edəcəkmə?

Biri muxtar, biri bəydir. Onlardan ağıl öyrənənə, nəsihət alana bir dəyən gərəkdir ki, ay kişi, onların ağılı olsa, o vəzifələrdə oturmazlar. Onların özləri nədir ki, indi durub bizə gün ağlasınlar? Lap elə özlərini bir ağ günə çıxarıblar ki, xalqı da çıxarsınlar? Onlar bu vəzifədə ona görə oturub ki, əlinin altındakıları bu-